

STEFAAN PLEYSIER*

Interpreting Fear, Crime, Risk and Unsafety

Gabry Vanderveen, Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2006, 425 p.

Als het aantal boekbesprekingen dat aan een bepaald boek wordt besteed een valide indicator zou zijn voor de kwaliteit van het betreffende boek, dan zit het wel goed met *Interpreting Fear, Crime, Risk and Unsafety* van Gabry Vanderveen. Dit boek, het proefschrift van de auteur overigens, was immers recent ook in twee andere tijdschriften het voorwerp van een bespreking; de Meere recenseerde het boek in het *Tijdschrift voor Veiligheid* (2006), en Vervaeke & Groenen deden hetzelfde voor het *Tijdschrift voor Criminologie* (2007). Het zijn twee goede, eerder 'klassieke' besprekingen, waarbij het boek hoofdstukgewijs wordt overlopen en besproken, zowel naar de sterke als minder sterke punten. Het is niet de doelstelling van deze bespreking dit werk andermaal te herhalen; alhoewel ik mij achter de globale conclusies van beide bovenstaande recensies schaar, wordt hier niettemin bewust een andere weg bewandeld.

Vanderveen vergelijkt bij het begin van haar proefschrift de onderzoeksgeschiedenis naar het fenomeen 'fear of crime', 'angst voor criminaliteit' zeg maar, op een originele manier met een oude, Indiase anekdote. Zes blinde mannen betasten een olifant; elk van de mannen neemt daarbij een ander deel van de olifant -de poten, de staart, de slurf,...- voor zijn rekening, en zo komen ze uiteindelijk tot zes uiteenlopende versies van wat een olifant is. Elke man is overtuigd dat het totaalbeeld, de olifant, is zoals het deel dat hij observeerde; "(t)he story illustrates how different people can have distinctly different perceptions of the same thing, how limited knowledge of reality can be, or even how truth or reality can be many things" (Vanderveen, 2006:1). De analogie waar deze metafoor naar verwijst is bij het lezen van Vanderveens werk ongetwijfeld duidelijk; het onderzoek naar 'fear of crime' levert ons, na een halve eeuw onderzoekstraditie, niet bepaald een helder, scherp afgelijnd, laat staan compleet beeld van het voorwerp van onderzoek, 'fear of crime'. Meer nog, gezien de veelheid aan connotaties en de ambiguïteit die rond het centrale concept hangt, stelden verschillende auteurs in het verleden de bruikbaarheid van de notie 'fear of crime' in vraag, en werd zelfs geopperd om de term te laten voor wat hij is, en op zoek te gaan naar nieuwe, 'makkelijker te definiëren en meten' concepten. Vanderveen raakt met haar metafoor aan de centrale lacune in de 'fear of crime' onderzoekstraditie, illustreert dit vervolgens in de hoofdstukken die volgen meer dan afdoende, en komt daarbij tot - ook de Meere (2006:54) is het opgevallen - een ogenschijnlijk pessimistisch klinkende conclusie: "Evidently, research on 'fear of crime' is lacking clear concepts, valid operationalisations and reliable

* De auteur is verbonden aan het Expertisecentrum Maatschappelijke Veiligheid en docent in de opleiding Bachelor in de Maatschappelijke Veiligheid (KATHO departement Ipsoc). Hij is tevens als vrijwillig wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC), waar hij een doctoraat over de meting en conceptualisering van 'angst voor criminaliteit' finaliseert.

measurement instruments. To a certain extent, research on 'fear of crime' so far has failed to produce a cumulative body of knowledge (...)" (Vanderveen, 2006:225).

Echter, veelmeer dan om pessimisme draait het betoog van Vanderveen om gezonde nuchterheid en realisme; immers, de conclusie dat de 'fear of crime' onderzoekstraditie zich na een halve eeuw onderzoek in een *status quo* bevindt, hoeft niet tot immobilisme te leiden. Jackson (2005), die zich met zijn werk in de lijn van Vanderveen bevindt, stelt terecht dat met name in het laatste decennium het 'fear of crime' onderzoek "(...) is beginning to unpick one or two fascinating aspects of this phenomenon" (Jackson, 2005:311). Het zou inderdaad van hetzij kortzichtigheid, hetzij overtrokken pessimisme getuigen om die enkele bijdragen die in potentie het bestaande *status quo* in de onderzoekstraditie kunnen destabiliseren, te negeren. Vanderveen's proefschrift behoort onmiskenbaar tot dat handvol recente bijdragen, en in wat volgt permitteer ik het mij dan ook, veelmeer dan wederom het geheel te bespreken, me te concentreren op enkele van die 'fascinerende aspecten' die in ander onderzoek naar dit thema helaas vaak al te vlug over het hoofd worden gezien.

'ANGST VOOR CRIMINALITEIT' ALS DISCURSIEVE REALITEIT

Sta mij toe nogmaals terug te grijpen naar de parabel van de blinde mannen en de olifant. Vanderveen geeft van meet af aan impliciet toe dat de metafoor - zo gaat dat met metaforen - wat mank loopt; immers, in tegenstelling tot de anekdote zelf, handelt haar verhaal niet over het 'betasten van een olifant'. "Contrary to the elephant, we do not know what the whole picture of 'fear of crime' looks like" (Vanderveen, 2006:1). Het voorwerp dat in haar onderzoek wordt 'betast' - 'fear of crime' - is verregaand complex en vaag, en nagenoeg letterlijk 'ongrijpbaar'. "To put it simply: there is not one 'fear of crime'" (Vanderveen, 2006:314-315). Om die reden plaatst Vanderveen de notie 'fear of crime' doorheen haar boek consequent tussen aanhalingstekens; 'fear of crime' is immers een "(...) umbrella concept that embraces all kinds of indicators, and concepts and is not even so much about 'fear' and 'crime'" (Vanderveen, 2006:4). Het concept en de invulling ervan is niet gegeven, maar het product van historische en maatschappelijke ontwikkelingen. "In other words, 'fear of crime' need not have existed, or need not be at all as it is; 'fear of crime' is neither determined by the nature of things, nor is it inevitable" (Vanderveen, 2006:198). Vanderveen sluit met dit, naar mijn aanvoelen, belangrijke inzicht nauw aan bij het werk van Murray Lee (2001a; 2001b), die vanuit een parallelle argumentatie aanhalingstekens rond het begrip 'fear of crime' plaatst. Immers, aldus Lee, 'fear of crime' is geen objectieve realiteit die halverwege de jaren '60 van vorige eeuw 'als bij toeval' empirisch werd 'ontdekt'; het is "(...) the result of a number of discursive realignments, technical shifts, historical accidents, and governmental imperatives" (Lee, 2001b:ix).

In deze stellingname schuilt evenwel een gevaar; immers, niet zelden wordt een dergelijke, op nuance gerichte, kritische invalshoek veréénzelvigd met, of beschuldigd van het minimaliseren of ontkennen van de thematiek - 'angst voor criminaliteit' - in kwestie. Hierbij ziet men echter, aldus Vanderveen, die zich laat inspireren door Mary Douglas, een cruciaal element over het hoofd; immers, zoals Douglas beargumenteert, "the reality of the dangers is not at issue. The dangers are only too horrible real, in both cases, modern and pre-modern. This argument is not about the reality of the dangers, but about how they are politicized. This point cannot be emphasized too much"

(1992:29)¹. Het brengt Vanderveen tot een binnen de 'fear of crime' onderzoekstraditie 'klassiek' debat.

HET RATIONALITEITSDEBAT

Een aanzienlijk aandeel van de al omvangrijke literatuur binnen dit thema, raakt op een of andere manier aan de discussie over het rationele of irrationele karakter van de 'angst voor criminaliteit'. "Many studies connect the 'real', 'actual' or 'objective' risk, i.e. risk calculated from statistics by the experts, to the 'unreal', 'perceived' or 'subjective' risk of the public" (Vanderveen, 2006:160). Vanderveen's tussenkomst in dit debat leest wederom als een pleidooi voor meer nuance; de 'werkelijkheid' is niet zwart-wit maar bestaat veeleer uit een schakering aan grijstinten. Vanuit een welgekozen détour via de risicosociologische literatuur (Douglas, Wildavsky, Luhmann, Slovic,...) slaagt ze erin het debat te depolariseren. Immers, beweren dat de 'angst voor criminaliteit' rationeel of irrationeel zou zijn, is, althans vanuit wetenschappelijk oogpunt, nonsens. Risico's en risicopercepties enten zich niet op een objectieve realiteit maar op een virtualiteit: "Risks always imply uncertainty, and talking about real risks and perceived risks is ridiculous, since the virtuality of risks is all we can deal with (...)" (Vanderveen, 2006:162). In dat opzicht zijn risico's, en in het verlengde 'angst voor criminaliteit', steeds contextueel en cultureel bepaald, en bijgevolg ook ideologisch geconnoteerd; "risk does not exist 'out there', independent of our minds and cultures, waiting to be measured. Instead, human beings have invented the concept risk to help them understand and cope with the dangers and uncertainties of life" (Slovic, 1998:74, geciteerd in Vanderveen, 2006:165).

Het is de confrontatie tussen deze conceptuele inzichten, en de observatie dat onze laatmoderne maatschappij zich kenmerkt door een toegenomen risicobewustzijn en dalende risicoacceptatie - wat Vanderveen in een eerdere publicatie treffend *riskism* noemde -, dat ons bij een laatste, fascinerend aspect van dit boek brengt. Binnen een dergelijke maatschappelijke context, en hier sluiten we weer nauw aan bij Douglas, zou het immers van een verbazende naïviteit getuigen om er niet vanuit te gaan dat het discours rond risico's en 'angst voor criminaliteit' minstens op de één of andere manier gepolitiseerd is.

GOVERNANCE-THROUGH-FEAR

Vanderveen gaat de potentiële instrumentele rol van het concept 'fear of crime', en daarmee ook van het 'fear of crime' onderzoek zelf, niet uit de weg; "'fear of crime' is a political symbol, it has become a reference to a set of social problems and accompanying solutions. 'Fear of crime' as symbol is primarily used to set a specific public agenda, one that is concerned with crime control and what has been called 'law & order' and 'zero tolerance'" (Vanderveen, 2006:206). Hierbij is ze opnieuw geïnspireerd door het waardevolle werk van Murray Lee; Lee (2001a; 2001b; 2004) spreekt in deze context over *governance-through-fear*, als een delicaat, discursief evenwicht, waarbij burgers wor-

¹ Ook hiermee sluit Vanderveen nauw aan bij wat Murray Lee in zijn proefschrift als 'final remark' formuleert: "This thesis has never argued that people do not fear crime, nor has it argued that we should put a stop to 'fear of crime' research. Indeed, one of the main reasons I have written this thesis is because of the importance I place on this research and on the topic. However, I believe critical analysis is both justified and necessary" (Lee, 2001b:204).

den gewezen op bepaalde veiligheidsbedreigende elementen, zo een zekere mate van 'angst' - *fearing subjects* - ontwikkelen, voldoende voor de creatie van actieve burgers, verantwoordelijk voor hun eigen veiligheidszorg, maar ook 'gedoseerd' opdat de 'angst' niet contraproductief zou werken. "Thus, governing 'fear of crime' is indeed an art" (Lee, 2004:43).

Ook Vanderveen legt dit mechanisme bloot: "A higher 'fear of crime' means that more actions should be taken, whereas a lower 'fear of crime' means that the policy measures have worked indeed and should be sustained, increased or toughened" (Vanderveen, 2006:213). Meer onveiligheid en onveiligheidsgevoelens sturen aan op kordate beleidsmaatregelen en actie; een dalend onveiligheidsgevoel is indicatief voor het succes van deze beleidsmaatregelen, en moet dus per definitie leiden tot het borgen en verstevigen ervan. "In other words, 'fear' is the legitimization of surveillance, punishment and punitive laws" (Vanderveen, 2006:213). Wanneer Vanderveen (2006:211), tenslotte, betoogt dat "the politicisation of crime is an interactive process that combines elements of both responsiveness to the public, as well as elements of manipulation (...)", roept dit zelfs, niet geheel onwillekeurig, associaties op met Noam Chomsky's *Manufacturing Consent*.

TOT SLOT NOG DIT

Deze bespreking kan, daarvan ben ik mij bewust, de indruk wekken zeer selectief te zijn, en bijgevolg het voorliggende boek slechts fragmentair te behandelen. Dit is deels zo. Echter, daar waar hetgeen ik mij niet op concentreerde ongetwijfeld bijzonder waardevol is voor het handjevol onderzoekers dat zich, net zoals Vanderveen, vanuit een stevige methodologische basis concentreert op het meten en conceptualiseren van 'angst voor criminaliteit', bevat waar het in deze bijdrage wel over ging, dermate waardevolle en relevante inzichten voor een zoveel bredere groep aan wetenschappers, beleidsmakers, en misschien zelfs politici, dat ik deze kans niet wou laten liggen. De eerste groep, het handjevol, heeft dit boek reeds gelezen; indien echter deze boekbespreking enkelen uit de tweede groep hiertoe kan overtuigen, is de opzet ervan geslaagd.

BIBLIOGRAFIE

- DE MEERE, F. (2006). Gabry Vanderveen, *Interpreting Fear, Crime, Risk and Unsafety*. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 5, 2, 53-55.
- DOUGLAS, M. (1992). *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*. London: Routledge.
- JACKSON, J. (2005). Validating New Measures of the Fear of Crime. *International Journal of Social Research Methodology*, 8, 4, 297-315.
- LEE, M. (2001a). The genesis of 'fear of crime'. *Theoretical Criminology*, 5, 4, 467-485.
- LEE, M. (2001b). *The 'fear of crime' and governance: a genealogy of the concept of 'fear of crime' and its imagined subjects*. Diss. Doct., University of Western Sydney.
- LEE, M. (2004). Governing Fear of Crime. In: Hill, R. & G. Tait (Eds.). *Hard Lessons: Reflections on Governance and Crime Control in Late Modernity*. Aldershot: Ashgate, 33-52.
- VERVAEKE, G. & A. Groenen (2007). Onveiligheidsbeleving geconceptualiseerd en geoperationaliseerd. Gabry Vanderveen. *Interpreting Fear, Crime, Risk and Unsafety*. *Tijdschrift voor Criminologie*, in druk.